

SZEMLE

Rózsa György: Kulturális örökség és információs társadalom. Bp. 1995. Argumentum. 84 l.

A 20. században az óriási technikai fejlődés kapcsán, az újabb és újabb technikai találmányok megszületését, majd gyors térhódítását követően a kultúra, különösen a humán kultúra művelői, ápolói és féltői egyre gyakrabban és következetesen emelték fel szavukat az egyoldalú technikai civilizáció veszélyei, a mechanikus gondolkodás és látásmód ellen, az emberi művelődés és kulturális magatartás múltbeli értékei, jelen állapota és jövőbeli folyamatos fejlődése érdekében. Voltak, akiket annyira aggódóvá és pesszimistává tett egy-egy fejlődési folyamat pillanatnyi tendenciája, egy-egy találmány térhódítása, s korábbi értékeket létrehozó rendszerekre kiszorítólag ható működése, hogy borúlátó válságelméleteket fogalmaztak meg, illetve: ha e modern találmányok, az új médiák hívei és eredményeik szószólói voltak, diadalmasan hirdették nagyszerűségüket és jósolták meg a korábbi, ezek által felváltott hagyományos eljárások bukását.

Talán legismertebb közülük — különösen az írásmesterségek művelői, a könyvek és információk gondozói körében — McLuhan kanadai szociológus teóriája, amelyet a televízió gyors amerikai térhódítása kapcsán A Gutenberg-galaxis (*The Gutenberg Galaxy*. 1962.) című művében fejtett ki. E szerint a televízió a maga nagyobb lehetőségeivel, a néző figyelmét és erőfeszítéseit kevésbé igénybe véve, mint teszi azt az írásos-nyomatásos kommunikáció, kiszorítja, illetve erősen visszaveti az írásbeli kultúrát. Kétséges tehát, hogy van-e még jövője a nyomtatott betűnek, az írásbeli közlésmódnak. Az elektronikus közlési ipar, a tömegkommunikációs eszközök tömege szembefordul-e a humán műveltséggel,

visszaszorítja-e azt? Lehetséges, hogy vége van a Gutenberg-galaxisnak, a gutenbergi koroknak, a könyvnyomtatás kozmikus időszakának.

Azóta bizonyossá vált, hogy az egymást követő és felváltó közlésmódok és közlési eszközök nem szorítják ki, nem szüntetik meg az előzőket, hanem megtalálják és elfoglalják a maguk helyét és betöltik a maguk szerepét köztük, s ezzel a társadalmi kommunikációnak, a tömegközlésnek új rendszere alakul ki, amelyben az egyes tényezők kiegészítik egymást, felerősítik egymás kommunikációs hatását. Ez történt az írásos-nyomatásos közlésmód és elektronikus kommunikáció különböző válfajai, köztük a televízió esetében is.

Azóta a kommunikációnak új forradalma következett be, az elektronikus információfeldolgozás, a számítógép forradalma. A számítógép az élet minden területén, a társadalom minden szektorában, munkahelyen és a családban, a közösségek és az egyének életében egyaránt helyet kért és kapott; lehetővé vált az érintkezés és a kapcsolatteremtés egyénnel, kisebb és nagyobb közösséggel, a közellel és a távval, a világ legtávolabbi részeivel, létrejött az információs társadalom, megszületett az információs szuper-autosztráda. Az ember forgalmazhat az egész világon, eljuthat mindenhová, bárhonnán megszerezhet minden információt, de csak információs hálózatokon, rendszereken, tulajdonképpen a számítógépen keresztül. Közvetlen személyi érintkezésképp nincsenek, társas-társadalmi életet nem él, csupán közvetett kapcsolatai vannak egy technikai eszközön, berendezésen keresztül. Kétségtelenül új, személytelen kapcsolat ez, új „minőség” a kommunikáció történetében — ember és ember párbeszéde helyett ember és gép dialógusa.

Hogy viszonylik mindez kulturális örökségünkhez, mi a szerepük, mi legyen a funkciójuk kulturális hagyományainknak és mai kultúránknak az információs társadalomban, ezt vizsgálja Rózsa György — bocsássuk előre — igen fontos és elgondolkoztató és gondolatébresztő írásában. Nagy szükség van ilyen könyvre Magyarországon is, ahol a számítógépet az informatika elvakult hívei, köztük számos könyvtáros is célnak tekinti, s nem olyan hasznos eszköznek, amilyen eddig nem állt még a könyvtárosok, a bibliográfusok, az adatgyűjtők és adatközlők, az információfeldolgozók és közvetítők rendelkezésére. Ezzel a fontos eszközzel azonban a kulturális hagyományok és jelen kultúránk eredményeit tudjuk tárolni és feldolgozni, s ehhez ezeket meg kell ismernünk. Ismernünk kell ugyanakkor az ember — gép egyoldalú kapcsolatból adódó elszemélytelenedés és elmagányosodás veszélyeit, s az ennek a kiküszöbölésére irányuló teendőinket is. Tulajdonképpen miderre felhívja a figyelmet és sok tekintetben megoldásokat is javasol, útmutatást ad Rózsa György könyve.

A szerző a kultúrát nagyon széleskörűen, átfogón, komplex módon értelmezi. Nemcsak a műveltséget, a tudást sorolja e fogalomkörbe, hanem a hagyományok és szokások, a viselkedési formák, a moralitás, a nemzeti és nemzetközi identitások gazdag halmazának is tekinti, amely egyben közgazdasági kategória, a társadalmi-gazdasági fejlődés mozgatója és ösztönzője, hajtóereje. Tehát — szó szerint idézve Rózsa Györgyöt — „a kultúra az emberi tevékenység legáltalánosabb, legmagasabb szintű megnyilvánulása”.

Ugyanakkor a kultúrát nem kezelik sehol a világon valóságos értéke szerint, a politikai és gazdasági kérdések mellett mindenütt háttérbe szorol, különösen a gazdasági nehézségekkel küzdő országokban, amilyenek a közép-európai régió államai is. De az információs társadalom egészében a történelemben még eddig nem tapasztalt piaci megfontolások befolyásolják a kultúra megítélését és megbecsülését (illetve meg-nem-becsülését).

Az egyének személyi kapcsolata a kultúrához, a művelődéshez, de általában a hagyományos társadalmi-társas élethez ugyancsak

nem-kívánatos módon alakul. Az egyén elfordul a társas élettől, embertársaitól, nem folytat velük közvetlen párbeszédet, kulturális életet nem a színházban, a könyvtárban él, tanulmányait nem iskolában végzi, hanem mindezt otthonában a számítógép felhasználásával teszi, elszigetelődik, elmagányosodik, személyisége elszegényedik. Beszédstílusuk romlik, kifejezőképessége csökken, s mindez érződik írása stílusán és fogalmazási képességén is; az írásos közlésmód színvonala erősen hanyatlik az információs szupersztrádán.

Rózsa György tulajdonképpen fokozatosan az egész emberiséget, az emberi kultúrát, közelebről a szóbeli kommunikációt és az „írás-mesterségeket” fenyegető nagy veszély bekövetkezésének a lehetőségére hívja fel a figyelmet. Ugyanakkor ennek elhárítását az információs társadalom kétségtelen eredményeinek az emberiséget szolgáló továbbfejlesztésében és a kulturális örökség, a hagyományok megbecsülésében és felhasználásában, illetve e kettő szintézisében, egy az informatika vívmányaival áthatott humanista társadalom megteremtésében látja.

A kötetet Fejtő Ferenc elismerő, a szerző érdemeit méltató előszóval ajánlja az olvasók figyelmébe.

FÜLÖP GÉZA

Mészáros István: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996 — 1996. Bp. 1996. Nemzeti Tankönyvkiadó. 313 l.

A lexikonok, bibliográfiák szükségességének felismerése után viszonylag hosszú időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy nálunk is készüljenek kronológiák azon tudományágakban, amelyeknél évszámokkal is megjelölhető az időrendi fejlődés. Így látott elsőként napvilágot — mindnyájunk örömeire és hasznára — a Benda Kálmán szerkesztette magyar történeti kronológia, amelyet a világirodalom, illetve a világtörténet feldolgozása követett „évszámokban” Vajda György Mihály és Pál József, illetve Engel Pál összeállításában. Hasonlóan nagy és fontos vállalkozás Mészáros Istváné, aki jelen kötetével a magyar nevelés és a hazai iskolák történetét követte nyomon — évszámokban.

A kötetre nagy szüksége volt a neveléssel, a neveléstörténettel foglalkozóknak éppúgy, mint az oktatás- és iskolaügy sorsát szívében viselő közigazgatásbeli hivatalnokoknak, de az oktatásügy dolgaihoz hozzászólóknak is. A kötet aktualitását két körülmény adja: az első magyarországi iskola, a bencések Szent Márton hegyén épült iskolájának ezeréves évfordulója, amelynek létezését Mór pécsi püspöknek „puer scholasticus”-ként való említése hitelesíti, valamint az a bizonytalanság, amely napjainkban az iskolaügy átszervezése körül tapasztalható.

A nevelés- és iskolatörténeti kronológia első adata a Géza fejedelem alapította bencés kolostor iskolájának megindulása – 996, az utolsó pedig 1996. március 2-a, amikor hivatalosan elkezdődtek az ezeresztendő magyar iskola jubileumi rendezvényei. A „millicentennaris” iskolatörténetnek legfontosabb tényeire vonatkozó alapvető kronológiai adatokat kapjuk e munkában. A szerző is kiemelte a „legfontosabb”, illetve az „alapvető” szavakat, kifejezve ezzel szándékát, illetve már eleve elhatárolta magát azoktól az igényektől, jámbor óhajoktól, amelyek egy részletesebb kronológiát vártak volna. Bizonyos – miként azt a szerző is tudja –, hogy számos rendelkezésre álló anyagot dolgozhatott volna be kötetének első, pl. az 1700–1800-as évek fordulójával foglalkozó részébe (itt pl. a magyar művelődésben akkor igen nagy szerepet játszó protestáns kollégiumokra gondolk), amellyel nemcsak teljesebbé tehetné a történetüket, hanem a kötet aránytalanságát is megszüntethette volna. Mészáros István tudatosan vállalta ezt az aránytalanságot: mert amíg a korábbi évekkel kapcsolatban számos résztanulmánnyal, sőt monográfiákkal is rendelkezünk, addig a nevelés- és iskolatörténetben a „fordulat évének” tekinthető 1949 után bekövetkezett változásoknak ilyen átfogó, ugyanakkor a fontos részletekre is kiterjedő bemutatásával sehol nem találkozunk. Ez a tény indokolja azt, hogy amíg 950 év tárgyalása 111 lapon történik, addig az elmúlt majd ötven év feldolgozása 250 oldalt kap.

A kötet nagy érdeme – a teljességen, a tényekre támaszkodó, minden minősítéstől tartózkodó adatok és megállapítások megbízha-

tóságán túl, amely Mészáros István minden művének sajátja – , hogy egy-egy adat mögött ott rejlik a történelem. Változásai azután végighullámszerűen az egész magyar művelődésben. Egy példa erre: 1787. február 20-án kelt rendeletével II. József megkövetelte, hogy a közép- és felsőszintű iskolákban német legyen a tanítás nyelve, majd három évvel később II. Lipót minden addigi rendeletet visszaállított. Ugyanekkor szüntették meg a tanügyi ellenőrök működését, valamint a protestáns tanárok alkalmazását is, amelynek következményeként Kazinczy Ferenc, illetve Szenjői Szabó László elvesztette kenyerét, sodródva azután a hazai jakobinusok mozgalma felé. Így jelennek meg emberi sorsok a kötet száraz tényei mögött.

Ugyanígy tükrözik az 1951-es évektől napjainkig játszó tanügyi történések a történelem változásait, a hazai élet zajlásait a „Miénk az iskola” mozgalomtól kezdve a sok vitát kavart NAT-on át a felsőoktatási intézmények számának növekedéséig. Az utóbbi években mutatkozó különbség, amint azt a kötet adatai mutatják, hogy megszínesedett a tanügyi világ: számos külföldi delegáció és kongresszus hazai munkájáról olvashatunk, de arról is, hogy a pedagógusok tiltakozó tömeggyűléseket tartottak, sőt kivonultak az utcára követeléseik érvényesítésére.

A terjedelmi aránytalansággal – mint arra utaltunk – kényszerűségből ugyan, de megbékél a régebbi korok iránt érdeklődő, megértve a szerző szempontjait. Kevésbé tudunk azonban egyetérteni azzal, amire Mészáros István is utal az előszóban, hogy „terjedelmi korlátok miatt” nem kerülhettek be kötetébe a határainkon túl, a Kárpát-medencében, illetve a nyugati országokban létrehozott, illetve máig működő magyar iskolák adatai, amelyek pedig szintén a magyar iskolatörténet szerves részét képezik. Fájjaljuk ezt a hiányt, mert amíg a hazai változásokat – igaz, fáradságos munkával, de a korabeli sajtó tanulmányozásával – végigkövethetjük, a szomszédainkban élő magyar nemzetiségek iskolarendszerének áttekintésére azonban semmilyen módon nem nyílik lehetőség. Egy másik példa: sokszor hallottunk a Burg Kastl-i, az egykori Nyugat-Németországban működő gimnáziumról, de semmit nem tudunk róla. Sokak óhaja

volna tehát, hogy a kiváló szerző egy külön kötetet szentelve ennek a kérdéskörnek, terjessze ki feldolgozó munkáját a határon túlra is, amelynek önálló kötetben való megjelenésére, ha másként nem, akkor alapítványi segítséggel, bizonyos hogy talál kiadót.

Mészáros István kötete – hasonlóan eddigi tevékenysége kiváló eredményeihez – nagymértékben gazdagította a hazai művelődéstörténeti ismereteket: levéltári és könyvtári kutatásaival, valamint a korábbi kötetek hasznosításával alapvető munkával gyarapította a nevelés- és iskolatörténetet, amelynek csak látszólag száraz adatai, rövid tényszerű közleményei mögött drámaian rajzolódik ki a hazai iskolaügy története. Különös erővel mutatkozik meg az a nagy változás, amelyik a „fordulat éve” után, majd a közelmúlt néhány esztendeje alatt iskoláinkban, művelődésünkben és társadalmunkban végbement. Minősítésüket majd az utókor iskolatörténészei, társadalomtudósai végzik el.

T. ERDÉLYI ILONA

Meschendorfer, Hans: Siebenbürgen auf alten Karten. Gundelsheim, 1996. Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde. VII, 149 l. és 5 tábla. (Historisch-Landeskundlicher Atlas von Siebenbürgen, Beiheft.)

Az erdélyi szászok Magyarország keretein belül több mint hét évszázadon át élt együtt szomszédaival. Az 1918. évet követően ennek az időnek egy tizede, tehát mindössze hét évtized alatt azután – azt csaknem teljesen egészében elhagyva – zömmel áttelepült Németországba. Ezzel gyakorlatilag feladta választott hazáját a Kárpát-medencében, de mégsem feledve azt.

Az etnikailag immár szinte megszűntnek minősülő népcsoport Németországban élő tagjai ugyanis élénk kapcsolatot tartanak fenn egykori szülőföldjükkel. Az általuk egykor ott teremtett kultúra emlékeinek fennmaradásáért rendkívül sokat tesznek, amihez megfelelő lehetőséget nyújt az immár egységes Németország gazdasági ereje. Különösen jól érzékelhető ez egykori erdélyi településeik jelentős épületeinek rendbetételében. Ezeket ugyanis

az elmúlt évtizedek meglehetősen megviselelték, ráadásul a földrengések is sok kárt okoztak bennük. Most a német állam és különböző alapítványok látványos módon hozzák sorra rendbe az egykor túlnyomó részben szászok által lakott városok fontosabb építményeit: templomokat, iskolákat stb.

De a múlt emlékeinek ez az ápolása a kultúra számos további területén is tapasztalható. Leszűkítve ennek vizsgálatát immár a *Magyar Könyvszemle* által képviselt könyvtörténetre, e téren is jelentős tevékenységet fejt ki a Heidelberg közelében fekvő Gundelsheimben székelő „Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde” (Erdélyi Honismereti Munkaközösség). A magát a korábban Erdélyben megjelent helytörténeti periodikumaik folytatásának tekintő folyóiratuk (*Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*) mellett rendszeresen jelentetnek meg önálló kiadványokat, ugyanebben a témakörben, amelyek egy része a *Magyar Könyvszemle* olvasóinak érdeklődésére is igényt tarthat.

Ennek kapcsán megemlíthető, hogy legtöbb lefordították németre a retrospektív magyar nemzeti bibliográfia legrégebbi korszakát alkotó *Régi Magyarországi Nyomtatványok* elnevezésű kiadvány (RMNy) első kötetéből (1471–1600) valamennyi erdélyi kiadvány teljes ismertetését. Ez önálló kötetben látott napvilágot (*Alte Siebenbürgische Drucke*). Sajnos a határidők és pénzügyi lehetőségek nem adtak módot arra, hogy az 1973-ban napvilágot látott magyar kiadványhoz időközben megjelent kiegészítések, igazítások és pótlások abba bedolgozásra kerüljenek. Így is fontos lépés volt ez abban az irányban, hogy ez a hazai kiadvány, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia megjelenését követően nívódíjjal jutalmazott, anyanyelvünk sajnálatos elszigeteltségét áttörve az eddigénél jóval szélesebb körben váljék hozzáférhetővé.

Az egykori erdélyi szászok már említett németországi kiadványai közül az alábbiakban egy másik, ugyancsak legutóbb napvilágot látott kötet kerül ismertetésre. Ez a Münchenben élő, brassói származású Hans Meschendorfer munkája az Erdélyt ábrázoló három legrégebb térképről: „Lazarus/Tannstetter 1528 – Johannes Honterus 1532 – Wolfgang Lazi-

us 1552/56". Az igényes küllemben előállított kiadvány szöveges része mellett megtalálható ezeknek a térképeknek hasonmása is. Érdekes itt megjegyezni, hogy mindhárom ma csupán egyetlen példányban ismeretes. Közülük az első kettőt az Országos Széchényi Könyvtár őrzi.

A legkorábbi, egész Magyarországot ábrázoló térképet 1528-ban nyomtatták Ingolstadtban. Meschendörfer ennek Erdélyt ábrázoló részét reprodukálta, de az egészet szemügyre vette. Foglalkozik a szerzőség meglehetősen bonyolult kérdésével, ahol is figyelmét elkerülték Plihal Katalin ezzel kapcsolatos újabb keletű írásai. (Feltehetően ebben – legalábbis részben – a magyar nyelv mások számára annyira elszigetelt volta lehet a „ludas”.)

Meschendörfer munkája többségében Honterus 1532. évi, Bázelen készített és kizárólag Erdélyt, sőt ezen belül is elsősorban a százak lakta vidékeket ábrázoló *Chorographia Transylvaniae*val foglalkozik. A szerzőnek a legapróbb részletekbe hatoló vizsgálódása valóban minden igényt kielégít. Az azonos méretű hasonmáson kívül kibővített formátumban is közreadott változatban színekkel emelte ki a százak által lakott területeket. Ezen felül ennek a térképnek 1546–1548 táján Brassóban készült második kiadását, amely csak töredékesen maradt fenn, a Honterus által végzett változtatások optikailag jól érzékelhető kiemelésével rekonstruálta.

Itt kell megemlíteni, hogy a Bázelen metszett térkép egyetlen ma ismert példányát az eredeti dúcokról 1539 tájt már Brassóba hazaköltözve vonta le feltehetően maga a szerző az ott újonnan alapított nyomdájában. A második, javított változata is ugyanott készült 1546–1548 tájt immár brassói papírra. Tehát mindkét térkép hazai kiadvány, mégsem került, illetve nem is fog bele kerülni a RMNy elnevezésű bibliográfiába, mert annak egyik gyűjtőkori feltétele: „legalább egy sornyi szedett szöveg”. A *Chorographia Transylvaniae* ezzel szemben – beleértve a feliratokat és szöveges részeket is – kizárólag fametszet felhasználásával készült.

Honterus térképe valóban kimagasló jelentőségű Erdély kartográfiája történetében,

akárcsak az ő személye a maga korában hazánkban. Alig akad hozzá hasonlóan sokoldalú humanista, aki a latinban és görögben való rendkívüli jártassága mellett önálló kiadványok megírásával érdemben foglalkozott joggal és teológiával, földrajzzal és zenével. Ráadásul a művészetben sem volt járatlan, hiszen könyvei igen színvonalas díszítéséhez és illusztrálásához a fametszeteket maga véste. De a napi élet gyakorlatától sem állott távol, hiszen munkái megjelentetésére nyomdát, majd ennek ellátására papírmalmot szervezett szülővárosában. Végül, de nem utoljára merderbe terelte kora nem ritkán túlfűtött vallási vitáját, és viszonylag zökkenőmentesen vezette át szinte teljes egészükben az erdélyi szokásokat a lutheri reformációhoz. E nagyformátumú személyiségnek egyik „műhelyforgácsa” volt a maga nemében szinte egyedülálló *Chorographia Transylvaniae*.

Meschendörfer leírása a harmadik, Lazius-féle és Magyarország egészét ábrázoló térképről minden tekintetben hiteles és kellő tájékoztatást nyújt. A szerző vizsgálódását nyilván nem korlátozta a mostani könyvében tárgyalt három térképre, hiszen kötetében (144. lap) kitűnő, családja módjára készített összeállítás található a 16. században Magyarországról, illetve Erdélyről készült több mint félszáz különböző térkép kartográfiai összefüggéseiről.

BORSA GEDEON

1000 Jahre Buchmalerei in Göttweig. Sonderausstellung der Bibliothek des Stiftes Göttweig/Niederösterreich anlässlich des Millenniumsjahres 1996. 27. April bis 31. Oktober 1996. Text und Gestaltung: P. Dr. Gregor M. LECHNER OSB. Bad Vöslau, 1996. Druckhaus Grasl. 176 l.

A magyarok előtt már több mint egy évszázad óta ismert a göttweigi bencés apátság Hungaricumokat őrző könyvtára. A fáradszátlan munkabírási P. Gregor Lechner OSB, a göttweigi Kunstsammlungen őrje, művészettörténész, most a könyvfestészet emlékeiből adott közre egy válogatást, amelyben a hangsúly a középkoron van, bár a barokk után, még századunk első éveiből is akadt kiállítá-

nivaló. Az osztrák Stifteek színvonalas kiállítási katalógusaiban lévő kódexleírások elsősorban művészettörténészeknek szólnak, ez alól Lechner könyve sem kivétel. Göttweig szerencsés helyzetének köszönhető, hogy a bemutatott anyag sok fontos darabja vagy helyben készült (pl. több mint tíz kézirat a 12. századból), vagy valamivel — ám nem évszázadokkal — később került a bencések könyvtárába, néhány pedig a levéltárba. Feltűnhet a könyv címében említett „1000 Jahre Buchmalerei” annak ismeretében, hogy a Stift 1983-ban ünnepelte fennállásának 900. évfordulóját: ennek magyarázata, hogy a schwarzwaldi St. Blasien bencései, amikor 1094-ben átvették az ágostonos kanonoktól az 1083-ban Altmann, passauai püspök által a Wachau keleti bejáratánál kies helyen alapított monostort, magukkal hozták könyveiket is.

A bevezető dolgozat sok egykorú szerzőtől vett idézet felhasználásával árnyalt képet ad a középkori kódexek világáról. A cassiodorusi „luxus pro Deo” felfogás értelmében készült liturgikus díszkéziratok sokszor e nemes szándék ellenére adható, vehető, pontosabban elvehető értéktárgyként viselkedtek. A számos középkori példát mellőzve elég legyen az 1925—1938 közötti időszakra utalni, amikor a nehéz gazdasági helyzet következtében az apátság több címéliját volt kénytelen pénzé tenni: többek között így került 1935-ben az Országos Széchényi Könyvtárba hat Corvina. Az irodalomjegyzékben örömmel fedeztük fel Hajdú Helga 1931-es füzetét (*Lesen und Schreiben im Spätmittelalter*, Fünfkirchen 1931). A kiállított könyvek jegyzékét a katalógus leírásai követik, kiegészülve a kiállításnak helyet adó és tapétaikról zöld, kék és sárga szobáknak nevezett Fürstenzimmer elsősorban barokk festményeinek ismertetésével (ennek a résznek egyébként szintén bibliográfiája van).

Hét csoportba osztja Lechner az anyagot: A — Biblica, B — Väterliteratur, Exegese, C — Liturgica, D — Gebetbücher, Stundenbücher, E — Profana, F — Scientia, G — Historia. Ezt egyszerűbben lett volna célsze-

rű beosztani: a C és a D csoport egybevonása révén a helyére kerülhetne a D2-vel jelzett ferences breviarium, a Stundenbücher pedig nem mások, mint egyéni használatra szánt liturgikus könyvek. A Historia csoportban leírt *Bessel-Missale* (G10), bár tényleg fontos emléke a nagy apát, Gottfried Bessel (1714—1749) tevékenységének és a Stift történetének, azért mégiscsak a liturgikus emlékek közé tartozik. Hasonlóképpen az E és az F csoport is természetesen egy egységet képezne: Aratos „profán” *Phainomenaja* (E1) korának „tudománya” volt, ugyanúgy mint a Scientia közé sorolt, asztronómiai és aritmetikai traktátusokat tartalmazó 15. századi miscellanea kézirat (F3), mint ahogy „tudomány” volt (és ma is az) a „profán” *Priscianus grammatikája* (E2). Egyébként a leírások minősége kárptolja az olvasót a munka hevében nem egészen átgondolt csoportosítási következetlenségekért. Nem hagyhatjuk említés nélkül azt a három kéziratot, amelyek eredetileg a közelben fekvő Ranna pálos monostorában voltak, és csak a Pálos rend feloszlatása után kerültek jelenlegi őrzési helyükre: rannai pálos eredetű a katalógusban B17-es számú Cod. lat. 223. (*Speculum humanae salvationis*), ami a C7 pálos misekönyvvel együtt megfordult Rómer Flóris kezében még 1881-ben (*Könyvtári búvárlataim Altenburgban és Göttweigban.* = MKSz 1881.), és a C11-es pálos misekönyv.

Az egyes leírások az illető exponatum tartalmi ismertetésével kezdődnek, a díszítések (iniciálék) művészettörténeti értékelésével és az ebből fakadó, sokszor más emlékekkel való összehasonlításból adódó datálással és lokalizálással folytatódnak, majd egy rövidített kodikológiai leírás után a vonatkozó szakirodalommal végződnek. Minden egyes tételt egészoldalas, jó minőségű színes kép illusztrál, bár eredeti nagyságukat csak a Schriftspiegel/Schriftblock mérete alapján lehet elképzelni.

SARBAK GÁBOR

A kiadásért felel az Argumentum Kiadó igazgatója
Szedte az Argumentum Kiadó
Tördelte a CompuScript KKT
Megjelent 11,8 A/5 ív terjedelemben
HU ISSN 0025-0171
Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme
Felelős vezető Roznai Zoltán

TARTALOM

<i>Pavercsik Ilona</i> : David Frölich sajátkezű feljegyzései műveiről. II.	429
<i>Soltész Zoltánné</i> : Neves possessorok újabban felismert kötetei.	451
<i>Kindlovits Kálmán</i> : Egy elfeledett nemzetiségi hetilap a 19. század második évtizedéből.	461
<i>Iónás Károly</i> : A Magyar Országgyűlés könyvtárának vezetői 1952-ig.	478

KÖZLEMÉNYEK

<i>Koltai András</i> : Privigyétől Rómáig. Mösch Lukács és Rátay Egyed kéziratossal utleírásai.	494
<i>Ójtozi Eszter</i> : Possessori bejegyzések a Debreceni Egyetemi Könyvtár 17. századi külföldi könyveiben. IV. (Nemesek és polgárok könyvei).	508
<i>Kókay György</i> : Rendőrminiszteri jelentések I. Ferenchez Koppi Károly egyik munkájáról. (1793).	514
<i>Órosz Beáta</i> : Csokonai Vitéz Mihály történeti-földrajzi tárgyú könyvkijegyzései. II. Az anyag keletkezése és háttere.	517
<i>Debreczeni Attila</i> : Az „őstörténész” Csokonai.	523
<i>Óhár Katalin</i> : Egy pedagógiai hetilap 1849-ből.	532

FIGYELŐ

<i>Iaiman György</i> (1914–1996).	540
<i>Kókay György</i> : Komlós Tibor (1929–1996).	540
<i>Órváth Géza</i> : A komáromi sajtó kétszáz éve.	541

BIBLIOGRÁFIA

<i>Ecsedy Judit</i> : A magyar nyomda-, könyv-, sajtó- és könyvtártörténeti szakirodalom 1995-ben.	543
---	-----

ZEMLE

<i>Ózsa György</i> : Kulturális örökség és információs társadalom. Bp. 1995. (<i>Fülöp Géza</i>).	554
<i>Iécsáros István</i> : A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája. 996–1996. Bp. 1996. (<i>T. Erdélyi Ilona</i>).	555
<i>Schwendörfer, Hans</i> : Siebenbürgen auf alten Karten. Gundelsheim, 1996. (<i>Borsa Ge-deon</i>).	557
100 Jahre Buchmalerei in Göttweig. Sonderausstellung der Bibliothek des Stiftes Göttweig/Niederösterreich anlässlich des Millenniumsjahres 1996. 27. April bis 31. Oktober 1996. Bad Vöslau, 1996. (<i>Sarbak Gábor</i>).	558

SOMMAIRE

<i>Pavercsik, Ilona</i> : Les notes autographes de David Frölich sur ses oeuvres. II.	429
<i>Soltész, Mme Zoltán</i> : Les volumes récemment découverts des possesseurs célèbres.	451
<i>Kindlovits, Kálmán</i> : Un hebdomadaire nationalitaire oublié dans la deuxième décennie du XIX ^e siècle.	461
<i>Jónás, Károly</i> : Les directeurs de la Bibliothèque du Parlement Hongrois jusqu'à 1952 ..	478

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Koltai, András</i> : De Privigye à Rome. Les relations de voyage manuscrites de Lukács Mösch et d'Egyed Rátay	494
<i>Ojtozi, Eszter</i> : Des notes de possesseurs dans les livres étrangers parus au XVII ^e siècle de la Bibliothèque de l'Université de Debrecen. IV. (Livres des nobles et des bourgeois.)	508
<i>Kókay, György</i> : Les rapports du ministre de la police à François I, empereur d'Autriche, sur l'un des ouvrages de Károly Koppi (1793)	514
<i>Orosz, Beáta</i> : Les extraits de livres de Mihály Csokonai Vitéz sur des sujets historiques et géographiques. II. L'origine et l'arrière-plan de la matière	517
<i>Debreczeni, Attila</i> : Csokonai, le „préhistorien”	523
<i>Fehér, Katalin</i> : Un hebdomadaire pédagogique de 1849	532

CHRONIQUE

<i>Haiman, György</i> (1914–1996)	540
<i>Kókay, György</i> : Tibor Komlószi (1929–1996)	540
<i>Horváth, Géza</i> : Deux siècles de la presse de Komárom	541

BIBLIOGRAPHIE

<i>V. Ecsedy, Judit</i> : La littérature spéciale hongroise de l'histoire de l'imprimerie, du livre, de la presse et des bibliothèques en 1995	543
--	-----

REVUE

<i>Rózsa, György</i> : Héritage culturel et société d'information. Bp. 1995. (<i>Fülöp, Géza</i>)	554
<i>Mészáros, István</i> : La chronologie de l'histoire de l'éducation et des écoles hongroises. 996–1996. Bp. 1996. (<i>T. Erdélyi, Ilona</i>)	555
<i>Meschendorfer, Hans</i> : Siebenbürgen auf alten Karten. Gundelsheim, 1996. (<i>Borsa, Ge-deon</i>)	557
1000 Jahre Buchmalerei in Göttweig. Sonderausstellung der Bibliothek des Stiftes Göt-tweig/Niederösterreich anlässlich des Milleniumsjahres 1996. 27. April bis 31. Ok-tober 1996. Bad Vöslau, 1996. (<i>Sarbak, Gábor</i>)	558